

Р. Ш/6/2-4не
В-19 фп

С. Васильченко

НЕ СПІВАЙТЕ ПІВНІ

НЕ ВМЕНШАЙТЕ НОЧІ

КРАТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ +

№ Ц16(2-4к), В19 Инв. № 2481334

Автор Васильченко С.

Название Не смівайте, ні вні,
не вменшайте моги!

Место, год издания К., 1917.

Кол-во стр. 48с.

— " — отд. листов _____

— " — иллюстраций _____

— " — карт _____

— " — схем _____

Том _____ часть _____ вып. _____

Кол-во _____

Примечание:

6.10.90₂

Мол.г —

A745511юх

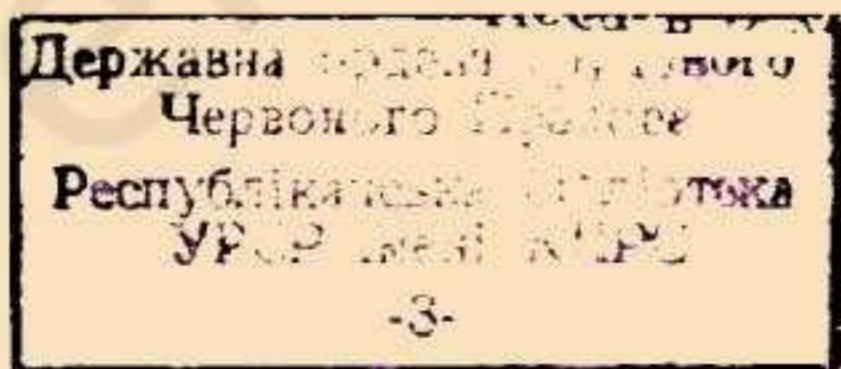
С. Васильченко

НЕ СПІВАЙТЕ, ПІВНІ,

НЕ ВМЕНШАЙТЕ НОЧІ!..

2481334

Песа в 3-х картинах

ВИДАВНИЧЕ ТОВАРИСТВО
„КРИНИЦЯ“
КИЇВ
Нестерівська 27.

Київ
Друкарня Т-ва „Криниця“ Хрещатик. 42.
1917.

ΠΕΡΩΤΗ ΠΙΘΗ

elibrary.nplu.org

ДІЄВІ ЛЮДЕ:

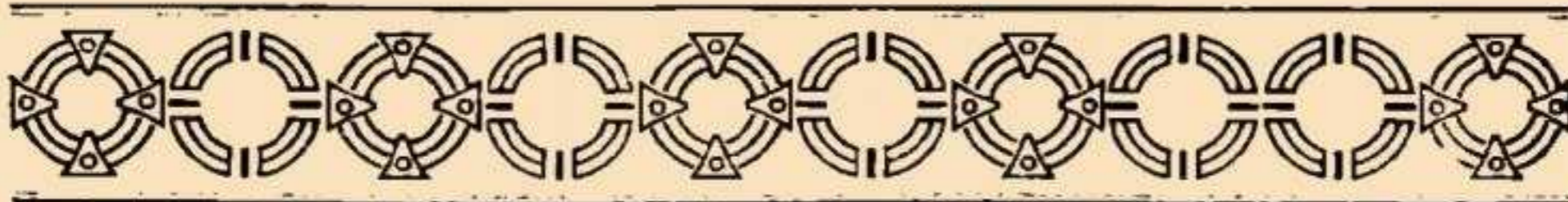
Максим }
Кость } хлопці.

Тихон, кривий гончар.

Прися }
Горпина } дівчата.
Настя }

Палажка, Тихонова жінка.

Івасик—маленький хлопчик.

В саду—комора з ганком, за коморою низенький тин, зарослий гарбузинням і квасолею; за тином Тихонове лодвіря, в якому видно ріг хати. У бік—з острішком ліса, стара, глуха, з перелазом; за острішком—високе гіллясте дерево. В коморі видно світ каганця схилену спину Максима над книжкою. Пізня, видна ніч. Тихо. У себе під хатою сидить Тихон. Починають заспівувати півні і нічна тиша зразу озивається гомоном; вибухає десь регіт молоді, веселі голоси, пісня: „Час до дому, час!“ Чути—десь прощаються Заляскали по селу три-чотири клепачки, тріщить чиясь ліса.

1.

Парубочий голос. Гляди ж, Христе, не забудь, що я тобі казав.

Дівочий голос оддалік. Добре—добре. Прощавай.

— Прощавай. Та тільки... Ось зернишь на часинку, я маю щось сказати.

— Ой будуть дома сварити... Ну, кажи, та швидче..
(Знову тріщить ліса).

Голос дівчини через улицю. Христе!

— Гов!

— Ти ще не йдеш?

— Зараз підемо.

Знову все стихає. З комори виходить Максим, потягається, далі іде кудись в глибіню, несе рядно, кобеняк, подушку, лагодить в коморі постіль. Коло Тихона з'являється Палажка.

2.

П а л а ж к а. (*Товста, нечупарна, заспана молодиця*). І за чим тільки дивиться теє начальство, що воно не спиняє отих бездільників, отих босяків. Як почнуть, тільки осмеркне, співи, та хіхоньки, то й до світа не заціпить їм. Родителі з останнього витрачаються, та учать їх, щоб із них люде вийшли, а од них користи чорт-ма і в заводі. Гармидер здійсмає та не давать людям спати—отого вони вміють.

Т и х о н. І чим вони тобі шкодять?

П а л а ж к а. Чим шкодять!—Супокою немає од них—лякають!.. Тільки роздрімаєшся,—закричать, загалдикають, то й схопишся як опечений, аж серце забється. Аж тіло на тобі затруситься.

Т и х о н. А на мене, то я б іще платив би їм, що не сплять ночами, та село стережуть. Бо мені, як не чути їх гомону, то аж сумно в хаті стає.

П а л а ж к а. О, я тебе знаю!—Ти б і сам зашився до їхнього гурту, криве опудало, з хати утік би, коли-б не наглядав за тобою.

Т и х о н. Чому-ж тут і не втечеш із своєї хати, колз...

П а л а ж к а. Коли що? (*Підступає ближче до нього, погрозливо*).—Коли що?—А ну, кажи!

Т и х о н. Іди краще спати, моя Єлена Прекрасная, моя злотокудрая принцеса.

П а л а ж к а. Ні,—ти мені скажи—чого ти хочеш із хати тікати? Ти не белькочи мені отого чортовиння. Чого тобі—їсти, пити немає чого в хаті? Лежати немає на чому?

Т и х о н. Ех!... (Скінчив лагодити дудку й починає грати).

П а л а ж к а. Та покинь оту прокляту дудку—в голові од неї у мене гуде. Коли-б ти до роботи такий, як до тієї дудки. Горен покинув—хай там мисочки галяться, як собі знають, а я собі в дудочку пограю. Ох, сидить вонз мені, давно сидить в печінках.

(Тихон мовчки награв мотив: „Ой піду я лугом-лугом, там мій милий оре плугом“). Побачиш, коли не буде вона завтра в печі! Думаєш—не знаю, про віщо ти раз-у-раз виграєш, не бачу, в який кінець дмеш?—знаю... (Зразу плаче). Вісім років живемо вкупі, а й досі не забуває, що у нього, бач, жінка погана. Бачив же, повилазило було-б тобі, кого брав.. Сам, бач, красень писаний.

Т и х о н. Не журись, не печались, моя лебідь: я своєму золотогривому коневі в одно ухо влізу, а в друге вилізу, та й стану таким молодцем, що ні р казці сказати, ні пером описати.

П а л а ж к а. Бач-бач, чим голова у нього набита! Дивись—он голова сивіє, а ще в думці Ялени, та Принцеси, та Яруслани всякі.

(Тихон мовчки грає).

П а л а ж к а. (Енергійно). Та ти мені похпнеш оту свою пришелепувату дудку, чи будеш дожидати, поки я її в тебе на голові побю. Покинь, кажу, зараз покинь! чуєш? Я до тебе говорю, чи до пенька? Давай сюди, а то я зegraю тобі на твоїх патлах. (Видирає з рук сопілку).

Т и х о н. Чи ти при собі, молодиче?—Що це насіло на тебе?—Оддай сюди сопілку!

П а л а ж к а. Так оде я тобі зараз би і оддала! Сокирою, піду, порубаю!

Т и х о н. Ось послухай, не дурій, оддай.

(Палажка тікає, Тихон за нею гониться).

П а л а ж к а. Серед ночі взяв моду вигравати. Це знов хочеш своєю дудкою улицю під хатою наскликати, та бали до ранку нарядить... не дам!

3

Увіходить Кость, зазирає в комору й лягає на ганку горілиць. Незабаром — за ним Максим з кухлем молока й шклянкою. Придивляється до Костя. Кость босий

М а к с и м. Це хто тут? Кость?!

К о с т ь. Угму.

М а к с и м. Гуляв?

К о с т ь. Гуляв.

М а к с и м. І добре?

К о с т ь. Добре.

М а к с и м. Щось не видно по тобі.

К о с т ь *(після паузи)*. Ну й клята баба—де вона й узялась на його голову.

М а к с и м. Це ти про кого?

К о с т ь. Жінка Тихонова. Так гарно почав грати, вона прибігла, дудку одняла. *(Зразу схоплюється)*. Ех... прощавай!

М а к с и м. Оце і все?

К о с т ь. Усе.

М а к с и м. Сідай молока зо мною пити.

К о с т ь. *(Крутить головою—не хоче)*.

М а к с и м. Та чого ти такий, немов якась муха табе вкусила?

К о с т ь. А ти чого такий радий?—*(Іронично)*. Слова, мовляв, додержав! Як же — характер! Криця!

М а к с и м. А ти-ж як думав—на вітер казав?

К о с т ь. Камінем просидів до півночі—і радий. Тьфу!

М а к с и м (*сміється*). То чого-ж ти сердишся?

К о с т ь. Терпіть не можу, коли в людини сьє пика, як великодний самувар.

М а к с и м. Ну, а що доброго, що ти там десь на греблі переливав з пустого в порожнє? (*Пє мєлоко*).

К о с т ь. Нічого, було й добре. (*Пауза*). Я думаю, коли б і ти був, то не пожалів би. (*Єхидно*). Знаєш хто був над ставом? Приходила Пріся.

М а к с и м. Пріся? З хутора?

К о с т ь. Пріся. З хутора. Завтра вона сдїздить у Крим репетиторкою, приносила мені книжки... по-прощатись хотїла де з ким.

М а к с и м. Слухай, Кость: ти од злости брешеш!

К о с т ь. Ага!— Зразу пика погасла. Та це ще не все: оце зараз вона була тут, під вашим двором, Тихонову дудку зо мною слухала. Біжи на-вперейми, може доженеш.

М а к с и м. Ні, ти скажи справді: не брешеш?

К о с т ь. (*Звичайним голосом*). Ото-ж дурний: кажу-ж—ні. Я її хотїв сюди закликать, бо хотїла бачить тебе. Так хиба ж ти не знаєш, яка вона свята та уперта. Катай, поки не пізно. Тільки дай мені закурить на дорогу.

М а к с и м. Гм... Що ж... курить немає в мене—сам хотїв у Тихона махри просить... Коли вона не схотїла зайти, бувши під двором, то чого мені бігти за нею...

К о с т ь. Дїло твоє. Прощай! (*Іде, потім вертається*). Слухай пак... я хотїв спитать у тебе... Ваша Настуня спить уже?.. Я хотїв узять у неї свої ноти.

М а к с и м. Настуня кудись пішла. (*Ходить, хвилюється, мимрить*). Так... ну що ж... так і запишемо...

К о с т ь. Ех.. Ну, прощай: спать, стара! спать! спать! *(Швидко йде, далі серед двора спиняється, нюхає повітря)*. Ти чуєш, Максиме, немов пахне димом?

М а к с и м *(спокійно)*. Пахне: Тихон у горні па-
лить.

К о с т ь. А я зрадів думав, чи не пожежу Бог послав. *(Вертається назад, лягає коло комори, свистить)*. Ні з кого мені так не дивно, як із самого себе: знаю ж, що уже пізно, що нічого цікавого немає на улиці і не буде, знаю, що в завтра треба буде рано встати, а розумієш — не хочеться іти спать, як на якийсь злочинство. Здається, що як тільки заснеш, то тут серед ночі счиниться якийсь диво, або чудо... То як-же його проспав... Щоб без мене, та освятилась вода... Ні, я свого не впусчу. *(Максим ходить похмурий. Кость свистить)*. Тьфу, аж занудило, так курить хочеться!.. *(Після паузи стиха співає Тихонову пісню)*:

А я лежу, та й думаю,
Що погану жінку маю.

(Раптом схоплюється) Евріка! *(Біжить у комору, світить там сірником, нишпорить по мостині, далі виходить, демонстративно закурює недокурка)*. Я його голубчика, ще вчора наглядів у тебе під ліжком.

М а к с и м. Фе! він же брудний, кинь!

К о с т ь. Нічого. *(Сміється)*. Аби душа чиста.

М а к с и м *(Рішуче)*. Ех, та ну його к дідьку!
Коли...

4.

К о с т ь *(Перебиває)*. Ось цить! *(В Горпиненому саду чути кашель, щось стиха наспівує)*.

К о с т ь (*Стиха.*) Хто це? Горпина?

М а к с и м. (*Киває головою.*) Вона.

Г о р п и н а. (*На перелазі.*) Добри-вечір! Хліб-сінь!-Маївку справляєте?

М а к с и м. Просим до гурту, Горпино Матвіївна.

К о с т ь (*Радо.*) Матвіївна!—А я дивлюсь, що воно за місяць у садочку сходить, аж це ви?

Г о р п и н а (*Сміється.*) Годі вже... Зразу в на-смішку берете.

К о с т ь. Яка там насмішка, дорогая. Чому сьогодні не виходили до ставу?—

Г о р п и н а. Та гетьте! (*До Максима.*) Максиме Сальфестровичу, чи немає у вас сірників?... Мама за-снули...

К о с т ь (*Перебиває.*) Сірники є!.. і на що там сірники ті, перелазьте сюди краще, без вигадок! (*Тід-ходить до неї.*) Слухайте тільки, що я вам скажу, тихенько, на ухо, щоб ніхто не чув... (*Повертається до Максима, Максим надів козирок—стоїть в за-думі.*) Максиме, не думай довго, та гони навпростець, а то буде пізно.

М а к с и м (*Рішуче.*) Е, де вже наше не пропадало хай чуже буде зверху! (*Пішов.*)

Б.

Г о р п и н а (*Тихо.*) Куди це він?

К о с т ь. Так кудись... доганять вітра в полі (*Перелазить лісу.*)

Г о р п и н а. Та куди це ви теребитесь? що це за новина?

К о с т ь (*Лізе.*) Обожаемая! Ніч тиха та зоряна півні проспівали...

Горпина (*Однихає*) Чого вам треба сюди, ідіть геть! (*Тихше*). Мати почують.

Кость. Не почують... Ми тихенько...

Горпина (*в жарт борониться*). Гетьте! Геть!. (*Кость падає з ліси в крапиву-Горпина сміється*).

Кость (*Ойкає*) Мила моя! Це вже можна назвати свинством! ви не бачите, яка тут жалива?

Горпина (*Міняючи голос, жаліючи*). Бідненький...

Кость. „Бідненький“, а не бійсь в самі колючки турнула (*Тре ногу*).

Горпина. Костик! а ви вже й розсердились? Ій-же Богу, я не бачила... (*Із спочуттям*) Щемить?

Кость. Як огнем пече, дорогая. Ну—та дарма. За те ми з вами з горя „сердце согрѣем жаром взаимной любви“. (*Сідає на перелазі, пригортає*) Правда?

Горпина. Ой, тихше. Вікно одчинене, мати почують... (*Після паузи*) Хто був сьогодні на ставу?

Кость. Багато було—а ви чом ж не прийшли? (*Із спочуттям*). Мати не пустила?

Горпина (*Зітхає*). Хиба-ж у мене мати як у людей... Ну, а весело було?

Кость. Дуже весело. Там мабуть і ще й досі пооставались де-які.

Горпина. А ви чого пішли?

Кость. Бо вас не було.

Горпина. Еге... Дуріть. Знаю, кого не було, (*Прислухається*.) Здалося немов говорив хтось. Слушайте: тут тісно нам у двох. Посуньтесь трохи.

Кость. Хиба вам так погано?—я-ж давно сидів з вами в парі.

Горпина. Я боюсь... (*Прихиляється*.) Слушайте, Костик, чого ви з мене все смієтеся? Ви ду-

маєте, я не бачу. Ви й говорите зо мною не так, як з другими, а як з дуркою якоюсь. Я терплю та мовчу, а коли б ви знали (*Раптом спиняється.*) Ой-іде хтось! (*Сполохано.*) Ій богу хтось іде. (*Виривається, ховається за лісою.*)

К о с т ь. То вам причулось—нема нікого. (*Лізе через лісу.*) Ну ходім до вас, у сад.

Г о р п и н а. Куди ви? [Ій богу я боюсь...

К о с т ь. Тс... (*Пішли.*)

6.

Виходять Настя й Пріся. Настя в звичайному, буденному сільському вбранні. Пріся—в гімназичній формі, поверх якої—материна, повеликувата свита, в темній хустці з палицею в руках. Роздивляються.

П р і с я. Мабудь, ні одного, ні другого немає... що-ж тепер мені робить?... Хто-ж мене проведе? Костя прогнала, тепер жалію. Ну, та яюсь, доберусь. Не першина мені, тільки отой яр перейти, там завжди собаки збираються (*Пауза*) Так воно вже й не доведеться попрощатись з Максимом. З ким то він тепер буде сваритись без мене.

Н а с т я. Та погуляйте ще, Прісю, трішки. Він ось-ось прийде додому, вас проведе. До самого хутора.

П р і с я. Ой, Настуню, не бари мене, там-же дома, турбуються. де я поділась. Мабуть : спать не лягають та дожидають. Треба було останній вечір дома побуть. Хоч я од них багато лиха зазнала, та Бог з ними.

Н а с т я. Од кого?

П р і с я (*смутно*). Од батьків. (*Зітхнувши.*) Ну прощавай! (*Цілюються.*)

Н а с т я. Коли-б це він знав, що ви у нас! На крилах, мабуть, прилетів-би.

Пріся. (Шитаючи). Ну?

Настя. А що вже жаліть буде, то й не знаю як.

Пріся. (Після паузи зітхнула. Далі з жартом) А оце він тут живе? можна заглянуть в комору? (Увіходять в комору, чути гомін).

— Оце він тут спить, а це його книжки. (Зачіпають скрипку.) Оце його малюнки.

— Оцю квітку я візьму собі на спомин. Скажете, Настуню, що я була у нього в гостях і вкрала одну квітку. (Виходять).

Настя. Коли вже тепер побачимось ми з вами?

Пріся. А мабуть не скоро. Ти вже тоді може заміж вийдеш, Насте.

Настя (Крутить головою). Ні, не піду я заміж.

Пріся. (Здивовано). Чому?

Настя. (Зітхає). Щаслива ви, Прісю! — Боже, як я вам заздрю!

Пріся. То я-ж казала тобі: чого не готуєшся на екзамени? А то—соромно, велика!

Настя. (Таємничо, озирнувшись). Слухайте, Прісю, нікому не скажете? — Я теж поїду в город з Максимом. Він казав, що оддасть мене в співочу школу. Він буде уроки давать, а я буду шити та прати студентам білизну, та так і проживемо якимось, поки повиучуємось.

Пріся (Щиро). Ой, коли-б тобі, Настуню, Бог поміг—яка-б я була рада. Дай, Боже, тобі щасливу, та ширику—широку дорогу. (Обнімає). Щоб ти...

Настя. Ой... Цитьте.

Пріся. Прощавай. (Цілує й іде. Стає серед двору. В смутному жарті). Прощавайте наші сільські зорі!... Ех—закутить би оце на прощання, хоч один раз

на життя!—Вина-б напиться... (*Задумалась*). Настуню! (*Вертається назад*) скажіть Максимові, що хоч ми й гризлись завжди з ним, проте я дуже жалію, що не попрощалась. Ішла сюди з тією думкою, щоб на прощання.

Г о л о с в с а д у—Горпино! Хто там з тобою?

— Нікого нема!

— Брешеш! Брешеш, собача дочка! Ото ж який босяк побіг од тебе! В хату зараз, в хату! З городу моду привезла?

— Та цитьте—іду! Розкрили воршу, як ворота. Це не мати, а... Дихать не дає.

П р і с я. Це хто у вас?

Н а с т я. Модистка. З города приїхала до мачухи.

П р і с я. Видно, що мачуха.

Н а с т я. Із світу зжила б... Земля й хата, бачте, на дочку записана.

П р і с я. Зажди—я либонь бачила її у церкві: у неї ще така розкішна, золота коса.

Н а с т я. Ото-ж вона і є.

П р і с я. Ну й коса-ж! Навіть не віриться, що то справдішня.

Н а с т я. Е, ні—її! (*Зітхає; думає*): Хто же це до неї забрався? О! (*Через лісу тихо, крадькома перелазить Кость*).

7

Дівчата прищулились, приглядаються. Кость крадеться до комори.

Н а с т я. (*Голосно.*) Хто тут?

К о с т ь. (*Приглядається, тихо*). Це Настуня? Ну знаєте, і попав-би я був... (*Загледівши Прісю, змовкує, поривається тікати. Дівчата сміються*).

Це Пріся?!—Хай вам, як ви мене злякали: я думав, що це ваша, Настуню, мати. Кілько разів уже підвела мене сьогодні ваша свита! Чого це ви пак вернулись?

Пріся. Вернулась, щоб би додому мене провели, а то кічка собак бігає за селом.

Кость. А що? Прогнали—тепер самі просите? Заждіть—а Максима не зустрічали? — Він подався за вами навдогінь.

Пріся. Штука!—Так отже як не везе мені.

Настя. Ну, то він швидко повинен вернутись.

Кость. (До Насті). А ви це, Настуню, де зволіли гулять?—Це та, „що не має ще й думки про кавалерів“.

Настя. Нападiться на багатчого; я на співку ходила.

Кость. Так... це ті святенькі та тихенькі...

Пріся. Ви, краще, мовчіть уже: самі звідки зараз вилетіли.

Кость. (Сміється). Розумієте: за малим—малим коромисла не покоштував. Ніколи я не думав, щоб вона, проклята баба, не посовістилась вийти з дрюком...

Настя (Гаряче). Ох, яка б я була рада, коли б була вона оперезала вас!...

Кость. За віщо, Настуню?—Я не думав, що ви така недобра. (Озирається назад). А це ще хто?

8.

Тихон (Підходить до гурту). Коли б я був маляром, я так би малював того чорта: написав-би очі синенько, а брови чорненько, а косу довгу, золотую. Та ще й підписав-би: не задивляйся на цей рід, бо буде душа в пеклі. (Сміються). А дай я посижу

між вами. *(Сідає)*. Ох... чи то пак: „Гоп!“ а не ох! *(Сміються)*. А то на улицю влішов та й стогне. *(Виймає тютюн, закурює)*. Знаєш, що я надумав, Костянтин Мартиновичу, давай оце ми тебе оженимо. Я тобі висватаю панянку, що весела, а що красива, то другої такої не знайдеш, тільки треба добре дивитись, щоб другого тижня не втекла.

К о с т ь. Де-ж це ви таку назвали?

9.

Г о р п и н а *(за лісою)*. Дядьку Тихоне, знайдіть мені жениха. *(Регім)*.

Т и х о н. Бач, вона сама обізветься, коли треба.

Н а с т я. Горпино, перелазь до нас.

П р і с я *(Встає)*. Ні, я бачу тут швидко не розійдуться. Прощавайте! Так ви проведете мене, Костю?

Т и х о н. Домівка не втече. Нам ось тут Груняша заспівають якої-небудь веселенької.

Н а с т я. І чого ви рветесь так—ми вас гуртом проведем. *(Пріся спиняється оддалік, слідкує за гульнею)*.

Г о р п и н а *(перелівши)*. А у вас тут весело.

К о с т ь. Знаєте, Груню, он дядько Тихон жалілись що через вас мусять душу свою загубити.

Г о р п и н а. Хто? Оцей дядько? Такий бесродатий, та страшний?

Т и х о н. Дивись—чи не спокуса?

Г о р п и н а. Чуб, як куделиця, а брови, як вовна... Куди він годиться?—А ну-ж, дядьку, коч моргніть—

побачимо що з вас за козак.
Державна архівна служба
Червоного Червоного
Республіканське архівне управління
УРСР ім. Шевченка

успішно

Т и х о н. (Поволі кладе набік люльку, встає).
Ех, прости, Боже, гріха! (Несподівано ловить Гор-
пину, обнімає за стан).

Г о р п и н а (Пручається, верещить). Тихоне, їй
Богу—жінці скажу! Пустить! (Виривається. Регіт).

Т и х о н. Отак у нас колись гуляли, Мартиню-
вичу, а то звольте, та позвольте... (Сміх).

Н а с т я. (Прохаючи очима). Прісю! Та ідіть,
посидьте ще.

Т и х о н. (До Прісі). А ви, тітко, справді чого
боїтеся? — Ідіть до гурту— більше буде.

П р і с я. Цю тітку давно вже б пора ломакою
звідсіль погнати. (Вертається до гурту).

Г о р п и н а. (Осміхаючись, жартівливо). Дядь-
ку, так знайдете мені жениха? Скажіть, що я умію
танцювати. (Хватає Тихона за руки, тягне, при-
танцьовує).

Ай ти, дядьку Мусію,
Чи ти бачив чудасію...

Т и х о н. Воно такі й правда: такої чудасії ще
й не бачив... Аж утомився.

К о с т ь. Зв'язались, дядьку,— тепер може б і
одчепиться раді, так не одчіплюється.

10.

М а к с и м. (Непомітно підійшов до гурту).
Еге-е! — Я й не туди, що тут у нас гульня аж гуде.

В с і. Максим?!

— От і Максим прийшов!

— Тепер можна буде й заспівать!

Горпина (*В шумкому жарті*). Максиме, як я скучила вже за вами! Де-ж це ви барились так довго?

Максим. Дивіться—дивіться, як розгулялась наша Груня! Розчервонілась, як півонія. Що це з вами?

Горпина. Це-ж я зрадощів—що вас дождалась. Хиба ж ви не знали, що я вас так люблю, так люблю, що як побачу...

Максим. Ви ж моє щастя золотее. (*Цілує*).

Горпина (*Зразу умовкла, вирвалась*). Максиме Сильвестровичу, як вам не сором.

Максим. Груню, ви образились? Не сердіться, я й сам не знаю, як воно сталося.

Горпина. Як я сердиться не вмію, то всяке обнімає мене, всяке цілує, хоче насміятись надо мною. (*Затуляє очі хусткою*). Немов уже справді я така...

Всі (*Розважають*). Бог з вами, Груню, що ви вигадали? Ніхто не думав вас ображати. Так вийшло.

Максим. Ну годі, Груню! Я більш не буду! Вибачте на цей раз. Ну, вашу руку!

Груня. (*Зітхає, потім махнула рукою*). Е, та Бог з вами... (*Зразу повесілівши*).

Колихала мене мама,
Та й казала: люлі,
Як виростеш, моя доню,
Давай хлопцям дулі.

(*Загальний сміх*).

Тихон. Що ти вдієш з такою дівчиною. (*Тим часом Максим помічає Прісю, підходить до неї. Пріся затуляється хусткою*).

М а к с и м. А ви чия будете, дівчино?

(Всі змовкають, притаївши сміх, слідкують за ними).

Н а с т я. Це Нухимова нова наймичка з хуторів.

М а к с и м. (Сідає коло неї). А як вас зовуть, дівчино? (Пріся затуляється щільніше). А яка в неї ручка біленька? (Пріся вириває руку). Е, та це чиясь дика. (Помітивши, що на їх всі звертають увагу). Ну, а ви чого всі витрищились на нас?—робіть своє діло. а ми по-простому поговоримо з дівчиною. (Горпина, одвівши Костя щось питає в нього, показуючи очима на Прісю. Той відповідає). Чи у вас на хуторі усіх такі ручки? Чого-ж ви мовчите? Ну дай же, хоч подивлюсь на вас—чого ви соромитесь? (Силою одгортає хустку, злякано підскакує). Ой, матінко!... Пріся! (Дружний сміх).

П р і с я. Так ви он який!.. А я думала, що ви тільки філософствовать умієте!

Т и х о н (хитає головою) Ех... (Махнув рукою й пішов).

11.

К о с т ь. Ну і як ото воно, як обнімаєш святу черницю?

М а к с и м. Злякався, аж руки похололи (Радісно). Звідкіль ви тут узялися, Прісю? Прямо собі не вірю! Може це сниться?

П р і с я. О, завели вже... Шкода тільки, що слухати ніколи. Ну, добре. що я таки вас дождалася—хотіла вже йти не попрощавшись.

М а к с и м Як-то—оце вже хочете іти?

П р і с я. Може скажете рано?—(*Сміється*). Я ж давно уже у вас. Смерком на часину прибігла, та й до півночі досиділа.

М а к с и м. Який же жаль... А я оце як навісний гонив за вами мало не до хутора... (*Прохає*). Та посидьте у нас хоч ще трохи!

П р і с я. (*Лагідно, але рішуче*) Піду. Ну... (*Озирнула всіх і зітхнула*). Ой, коли б ви знали, як оце мені не хочеться їхати. Одно літо випало людське, та от і те не зможу досидіти... Привикла до свого гурту, до нашого ставка, до тихих розмов—то так-би здається, ніколи й не виїздила звідціль. Чого-б же вам побажать на розлучі... такого ясного та щирого... (*Думає, мрійно, прищуривши очі на небо*).

Г о р п и н а (*Зразу щиро*). Боже, які очі!—які дивні проти світу очі!

В с і (*Весело*). Як зорі!

— Ой-ой! Як дорогі камені!

П р і с я. Ну от і забула, що надумала. Е, та ну вас зо всім. (*Засоромилась*).

Г о р п и н а. (*З жалощами, щиро*.) Ну скажіть: і ніколи, ніколи в світі вас не випустять із тих мурів?

П р і с я. (*Здивовано*). Із яких мурів?

Г о р п и н а. Та з вашого монастиря.

(*Кость регоче, всі незрозуміло презираються*).

Г о р п и н а. (*Озирається на Костя*). То це ви мені набрехали, що вона іде в черниці? (*Всі сміються*). От-же недобрий! Яка-ж я рада, що це неправда. А то мені стало так жалко, чуть не заплакала...

Пріся (*Смутно осміхається*). Мабуть таки чи не судилось мені й справді піти в черниці. Хоч-би було одно літо нагулягься у волю... Ех...

Максим. Прісю, —погуляйте сьогодні, що вас за неволя жене? (*Усі просять*).

Пріся. Коли ж мене дома дожидають. Мабуть і спать не лягали. Там же тепер зо мною носятья як з цяцькою. Е-ге! Тепер, я у їх найкраща дочка, саме з того часу, як почала зароблять гроші та й їм посилять. Инколи батько закидає вже на ви. (*Осміхається*.) Прямо сміх розбирає: „ви себе вже не трудіть, Ефросинія Петровна, мужицьксю роботою —у нас є кому робить на городі“. (*Думає*) А раніш було: „проклену, одречусь, вижену, щоб і памяти твоєї не було у нас“ Книжки було порубає, чоботи сковає, їсти не дає. А я таки улучу було час, подамся знову у місто, а там у Миколая Івановича виплачусь добре, розкажу все до каплі. А він уже закличе було батька, та як почне умовлять, як почне усовіщать, горілки йому ставить, а батько горілочку люблять, особливо на дурничку, —ну й розмякне було і сльозу пустить: „хиба ж я тобі ворог, моя дитино учись, коли єже така твоя охота“. Тільки не надовго: на другий день знову з батогом ходить під школою та визирає мене з-за воріт. Ну і в мене серце було, як скамяніле: надумалась—як не пустять учитись, утоплюсь. Раз якось кликали бабу, щоб одшептала. Прийшла до нас тітка, сидять, розмовляють у сінях, а я в хаті слухаю. Зду ріла дівчина—не знаю, що вже й робити з нею. Аж труситься за тими книжками, що вже не робили: і били і лаяли, і в чулан запирали—нічого не помогає. А тітка: „ого, сестро, чи не насміялась яка личина. То мабуть. їй пороблено так, поведи до—Морозихи, хай пошепче. Поведи, неодмінно поведи, а то переведеш дівчину“ Коли так: другого дня дивлюсь у вікно: воло-

чатку мати стару Морозиху до хати. а я в задвіркові двері та на город, сховалась у коноплях. Ех... *(Думає схилившись на палицю)*. Копійки за увесь час не прислали, „хай, як хоче, так і живе, коли свою взяла волю“. Бувало диких груш зварюш у горщику та окраєць черствого хліба, тим і живеш по цілим дням. Думала, поки й жити буду, не забуду їм цього. А далі подумала — Бог з ними. Все таки жалко стало. *(Задумалась, далі кинулась)*. Ну, що ж ви, здається співа-ти збірались?

К о с т ь. *(Осміхаючись починає)*

Ой у полі три криниченьки

(Всі охоче з почуттям прилучаються до пісні.)

Любив тебе я дівчиною,
Люблю тебе й молодницею...

К о с т ь. Рішуче! З саможертвою!

В с і *(з жаром)*. Та ще сім год дождатиму,
Може станеш удовицею.

(Чути якийсь голос)

М а к с и м Тсс... *(Пісня затихає)*.

Г о л о с. Чи не пора, діти, спати—ще й завтра буде день і вечір.

М а к с и м. Зараз, тату, зараз.

(Доспівають, тихо, як під сурдинку).
Та ще сім год дождатиму,
Поки станеш удовицею.

(Говорять зтиха).

П р і с я. Досиділись, поки прийдуть з друком розганяють. Прощайте.

Н а с т я. Не бійтесь—батько в нас добрі, аби тільки не дуже голосно.

К о с т ь (Захоплено). Ось слухайте: а давайте тихенько тихенько. В-півголоса Воно цікаво виходить Ще одну тільки... одну маленьку.

(Збиваються тісно й співають тихо, але захоплено).

Під час співу всі помалу сходяться ближче, де хто спинається на лісу, на плече. Темна завіса на 2-3 хвилини.

Другі півні

elib.nplu.org

Десь здаля починають заспівувати півні. Молодь коло комори розбилась на два гуртки: долі — Кость, Настуня і Горпина, на ганку сидять Максим з Прісею. У останніх інтимна, тиха розмова. Місячно. Після півнів зразу було заворушились, де-хто пробував устать, і знову сідав. Чути десь знову регіт, пісню „Час до дому час“! але слабший, ніж перший раз. Заляскали сонно зо дві клепачки і зразу змовкли. Через уличю перегукуються ті ж дівчата.

1

- Христе?
- Гов — гов?
- Ти ще не пішла?
- Іду — іду! (*Тріщить ліса*)

Парубочий голос: Прощавай, Христе. (*Маленька пауза*). Христе, Христе!—Ось вернись на одну часинку. Одно тільки слово скажу

— Я вже знаю, яке те одно слово. Ну кажи, та швидче.

(*Знову тріщить ліса*).

2.

Пріся і Максим встають, прощаються і знову говорять.

К о с т ь. „Гарбуз“! — (*Раптом, хто сидів, із сміхом схоплюється*). Ну, Прісею, підемо, чи може ще одних півнів досидемо?

П р і с я. (*Коротко*). Зараз. (*Потім знову щось дєказує Максимові*).

Г о р п и н а. Чого воно так швидко півні співають: тільки що одні співали, а ось уже й другі.

К о с т ь. Не спиться чогось їм; нудно сидить на сідалі, то, мабуть, вражі півні, крадуть ночі, щоб швидче наспівать день... Ну, прощайся, та йти. *(Прощається)*. Спать, стара, спать, сять... *(Спинається)* А все таки шкода чогось спать. Немов хто за мотузочки держить їй, треба бути рішучим. Прощайте *(Одбиває верхи)*. Верх! верх! верх!..

(Йому одбивають назад. Несподівано зав'язується гулянка у „верха“. Забігають кудись у сад. Звідти чути перегуки, короткі придушені сміхи).

3.

Вибігає Кость, за ним гониться Настуня. Розмова ведеться тихо.

Н а с т я *(доганяє)*. Верх! *(Спинаються)*.

(Після паузи Настуня стиха). Чого воно так: коли тихої ночі зачепиш в саду яку гілку, то здається, що не я торкнулась об неї, а сама гілка хвиськає мене... Так ніби вона жива.

К о с т ь. *(Приглядаючись до неї)*. Філософ з вас, Настуню, філософ і поет. Як що скажете, то й у голову западає... Памятаєте, як ото ми колись, дожидаючи Максима, просиділи з вами до світу на колодці—я ніяк не забуду тієї ночі: ніколи ще ні з ким я так щиро не розмовляв.

Н а с т я. І я часто передумую тепер про те, що ми говорили.

К о с т ь. Настуню, скажіть по правді, — ви вже дівуєте?

Н а с т я. Ой... нащо воно мені оте, що ви кажете.

К о с т ь. Мені тоді дуже хотілось... *(Сміючись,*

щось шепче на ухо). Та й не посмів: думав—може ще мала ви до цього.

Н а с т я. *(Закриває рукою лице*. Ой, мені сорочно.

К о с т ь. Так скажете?

Н а с т я. Знаєте, Кость.—мені багато-багато всяких думок приходить в голову, хотілось-би розпитать вас, та й стидуюсь, щоб не сміялись з мене.

К о с т ь. Про що?

Н а с т я. Про все, про все.. От скажемо про оту, Орлеанську дівчину... *(Вбігає Пріся, за нею Максим, Настя швидко вириває руку, голосно: „верх“! — одбиває і тікає. Кость за нею).*

4.

М а к с и м. *(Ловить Прісю)*. „Верх“! *(Спиняються)*.

П р і с я. Ху... втомилася.

М а к с и м. А як розчервонілись.

П р і с я. Не дивіться так, а наврочите.

М а к с и м. Сьогодні ви, Прісю, якась особлива, немов одмінилась. Ніколи так гарно, так легко не почував я себе з вами. І все це, мабуть, оця ваша материна свитка наробила. Раніш до вас страшно приторкнутись було, як до якоїсь святої. А сьогодні—зовсім не страшно: береш сміливо руку, пригортаєш... *(Бере за руку)* і нічого—не сердитесь *(Пріся сміється)*. Прямо чудо якесь!

П р і с я. *(Легенько визволяється)*. Ну, буде вже.. *(Озирається)*. Де ж це той Кость запропав?

М а к с и м. Та не спішіть—що рано?

П р і с я. *(Грає очима)*. Рано?

М а к с и м. Ще зовсім, зовсім рано.

П р і с я. А півні?

М а к с и м. *(Бере її руку)*. Нема півнів, то так причулось.

5

Г о р п и н а. *(Виходить озираючись)*. Де ж це люде?

П р і с я *(Сполохано)*. „Верх“! *(Побігла в гущавину, Максим за нею)*.

Г о р п и н а. *(Невесело)*. Усі кудись подівались... усі повтікали *(Пауза)* А я вже піду до-дому. *(Тупає нетерпляче ногою, крізь плач)*. А мені вже пора до-дому! *(Постояла хвилинку, далі розпускає й переплітає проти світу свою довгу розкішну косу)*.

6.

Вертається Пріся, поважна, сердита, зтуляючи щоку хусткою: за нею винувато Максим; Пріся сідає на ганку, схиляє голову.

М а к с и м. Прісю, — я не знаю, як воно сталося. Я справді сьогодні якийсь дурний, шалений... Прісю, не сердіться — нате мій чуб — добре поскубіть, тільки не сердіться *(Пріся одвертається, Максим схоплюється)*. А, щоб я не діждав уже у світі жить з такою дурною уже вдачею!... *(Побачивши Горпину)*. О, а це звідки русалка взялась. *(Підходить до неї)*. Глянь — глянь — яка коса! Яка неймовірно чудова коса!

Г о р п и н а. Одчепіться: я ось тут всі гребінці погубила. Шукайте отут. *(Максим шукає)*.

7.

Тим часом вбігає схвильована Настуня, хустка збилась назад, сама спстикається. Мовчки озиряється, потім швидко сідає коло Прісі.

П р і с я *(стиха)*. Що з тобою, Настуню? Чого така стрівожена? *(Приглядається)*. А ву глянь-глянь

на мене? (*Настуня, швидко озирнувшись навкруги, з пориванням обнімає Прісю. Дівчата цілуються, крадькома, коротко і жарко*).

8

К о с т ь (*виходить, спиняється, співає*):

Тихо, тихо Дунай воду несе,
А ще тихше дівка косу чеше...

(*Захоплено*) Це щось казкове! І де ви викохали таку косу.

Г о р п и н а. Ідіть, Костик, подержте мені, а то я сама не завяжу.

М а к с и м. Давайте—я подержу (*Кидає шукати гребінця*).

К о с т ь. Е—ні,—мене просили, то ти не мішайся, Максиме!

М а к с и м. Я-ж перший одшукав це диво, одшукав і оцінував.

Г о р п и н а (*радісно*). От іще побються, от іще побються!... Ну—я вже сама справилась.

9.

У Тихиновому дворі щось гупає.

П а л а ж к а. На! на! на, проклятий, каторжний, шибеннику! Мишей не хочеш ловить, а тільки робить шкоду. (*Чути нявчання кота*).

Т и х о н. (*На призьбі*). А кота вже за що?

(*Молодь на хвилину змовкла, прислухалась і один по одному навшпиньках подались під Тихонову лісу; там поприхілялись, поприсідали в різних позах, прислухаються*).

П а л а ж к а. Такий милий сон був наснився, а

він, клятий катюга, взяв, та й перебив. *(Підходить до Тихона, сідає поруч.)*. Сниться мені, Тихоне, що я купаюсь. А вода чиста-чиста, та ніби аж срібна. І така тепла, як купіль. Виплила я на берег — коли зирк: їде наш урядник натовчанкою, підкрутив уса, та сміючись каже до мене: здорова, Палазю — а чи тепла водиця? Я хотіла обізватись до нього, та глядь на себе: а я-ж гола-голісінька. Крикнула, та так і присіла в воді... Так мені соромно-соромно.

Т и х о н. Не віриться мені, щоб так і присіла — не твоєї вдачі.

П а л а ж к а *(Ображено)*. Та їй-же Богу — присіла; що то вже я така безстрамниця, що ти мені не віриш. *(Голос грізніщає)*. Та ти мені ніколи не віриш, крива мачада, а як сам...

Т и х о н. *(Перебиває)*. Ну, буде вже: присіла та й присіла. *(Пауза)*.

П а л а ж к а. *(Ображено)*. Ти думаєш, що над твоєю жінку

Т и х о н. Та годі кажу — тебе тільки зачепи.

П а л а ж к а. *(Після паузи тим-же лагідним голосом)*. Так я, кажу, й присіла..,

Т и х о н. Кхм!... *(Кашляє)*;

П а л а ж к а. *(Обурено, веселіше)*. Та чого ти чмишеш, марюко! — Хочеш, то обскубу на тобі оці твої патли.

Т и х о н. Розкажуй, я слухаю.

П а л а ж к а. Не хочу коли так і розказувать. Коли ти відразу на сміх береш... *(Пауза)*. І кудою він уліз шибенник, вікна всі ніби позачиняні були... Як не загуркотить, як не заторохтить на полиці — аж кинулась. То так мені відразу в голову і вдарило: це-ж я забула сметану винести в погребник. Ще тро-

хи-трохи, то був-би і сметану перекинув і кухля розбив. (Пауза). Отаке й присниться... А ти все сидиш, як сич надувшись, все думаєш... Ти-б мені хоч раз сказав — що ти все думаєш собі.

Т и х о н. А що-ж я думаю: думаю оце з тобою розвестись, та посвататъ Груню.

П а л а ж к а. Чи не її-ж ти сьогодні ото й малював на кахлях. Бач, який добрий — жінки небійсь і не змалюєш. (Торсає його).

Т и х о н. Не варт — діти будуть лякатись у хаті.

П а л а ж к а. Така вже я тобі судилася... (Прихиляється до нього).

Т и х о н. (Одхиляється). Одчелись. Коли б-же ти хоч на половину була тонша, то я б сів з тобою розмовляти... А то... Ех бий того. Боже, в кого жінка хороша.

П а л а ж к а. Нічого ве вдієш: така уже я тобі судилася (Дає сотілку). На лишень, та трохи затілілікай якої, тільки не тієї нудної.

Т и х о н. Оце-ж як раз для тебе дудку лаштував (Згодом). Спарував, бодай йому болячка, одно криве, друге рябе та лихе, та й живіть собі, та радійте.

П а л а ж к а. Та і не як небудь: не на рік а на рік. Так то мій кривенький! (Пригортається)

Т и х о н. Ти б, Палажко, пустила на призволяще, на що я тобі кривий, не гарний...

П а л а ж к а. (Зтурбовано). Еге! Бач який хитрий. То хоч кривого маю, а то й такого не буде. (Сміється). Ні, голубе — вже ж тобі од мене не одчепитись.

(Під лісою придушено сміються, прискають і затуляються хустками. Горпина не може здержати регіт, Кость хусткою затуляє їй рот. Регіт проривається).

П а л а ж к а. А цэ-ж кого там мордуе під тином?
(Встає, підходить. З-під тину всі тікають в сад).

10.

П а л а ж к а. Оце так роблять ті вчені та письменні. Це добре понаучувались; нічого сказати. Муж та жона чесну беседу ведуть, а їм смішки, а їм рего-ти... Ні, добрих батьків діти так не роблять. Уштиві діти і слухать посоромились би, а вони під тинами на підслухи лазять. Не буде з вас людей! Старчоводи нещасні—тьфу!.. (Пішла).

11.

Виходять Максим і Пріся.

М а к с и м. Ог так висповідала.

П р і с я. То таки й слід: дурієм, як малі діти.

М а к с и м (З осторогою) Ви вже, Прісю, одсердились!

П р і с я. Та що з вами зробиш—не хотілось погризтись на останку. Прощавайте! (Сміється). В котрий раз уже сьогодні прощаємось? (Кличе). Костю, ви швидко там?

Г о л о с К о с т я: Зараз, зараз.

П р і с я. (Після паузи). А як у вас тут затишно, гарно. Що, коли б оце ми з вами, Максиме, оженились, та й лишились тут у вас. Ви-б косили, я вязала—вашого батька татом узивала. Як смеркне—вечерю вам варила б, корову доїла...

М а к с и м (Захоплюючись). Прісю—сватайтесь за мене їй бо.

П р і с я (Сміється). Ну й гарячка ж ви—вже й запалився.

М а к с и м. А чому б і ні. А то як розїдемося, то й позабуваємо один одного. Ви там за когось чу-

жого вийдете, од нас назавжди сховаєтесь. я теж вчеплю когось собі на шию, та й застряну. Та й вирвемось із корінням з рідного села

Пріся *(Жартом)* Не женіться тоді—дожидайте мене.

Максим. А ви-ж не зрадите?

Пріся. Побачимо. А скільки-б років ви дожидались мене?

Максим. Десять... сто років!

Пріся *(Сміється)*. Ого! *(Зітхає)*. Ні, бачу:—не надійний ви. Ну, прощайте. *(Думає, далі кинувшись гукає)*: Костю—я вже йду! *(Перегодя)* У вас у коморі я бачила букет квіток: ви б мені на спомин дали кілька квіток.

Максим. Візьміть хоч усі. Ось ходімо. *(Ідуть в комору)*.

Пріся. Ні, всі не треба—розгублю *(Жартуючи)*. Так будете дожидать?

Максим. Хоч до страшного суду.

12.

Настуня й Горпина виводять Костя.

— Ідіть уже, ідіть!—не базікайте.

Кость. І піду. Тепер уже хоч будете прохати не останусь... Прісю.

Настуня. Біжіть—доганяйте.

Кость. Глядіть, щоб не жалкували. Ну, прощайте! *(Іде швидко)*. Спать стара, спать, спать... *(Зразу вертається)*. Це було знаєте так:

Дівчата: Та ідіть уже собі—завтра розкажете.

Кость. Це коротенька. Продав чоловік воли в ярмарку, а гроші вкрали. Прийшов до дому, а жінка й питає: на ярмарку буа?—Був. Воли продав?—Продав. А гроші де?—Спать, стара, спать, спать спать... *(Сміються)*. От і вся *(Іде, знову спиняється)*. Стійте—я нічого не забув у вас? *(Думає)*.

Д і в ч а т а. Може вчорашній вечір? (Сміються).

К о с т ь. Моя мати учила мене змалку: не хайся іти ніколи—а спершу подумай гарненько, чи не забув чого.

Н а с т я. Ну вже над вашу маму, то й пошукать другої такої.

К о с т ь. Молодчина у мене мати. Ми вже її визнаємо хатнім директором. (Сідає).

Н а с т я. Ви-ж обіщались здається, провести Прісю?

К о с т ь. Не бійтесь: знайдеться хтось, що й без мене проведе. А у мене оце саме язик розсвербівся. Так у нас, кажу, так зведено: як тільки котре з дітей зіпнеться на ноги, мати зараз витре йому носа, шапку на голову і марш сучий сину до школи, ніж маєш собак по улиці дражнить та штани даром дерти. Зімою. як бувало замети, одіне, кожушок підвяже... У нас такий кожушок є—що всі в ньому переходили до школи—за руку й веде. Де позаметено,—на руках перенесе, приведе в школу, роздіне, нагріє—підє учителю нагомонить повну хату. „Коли б я стільки знала,—казала учителю, як ви знаєте, то мої діти досі-б на зорях читали б. Біда тільки, що не грамотна“. А про те: і „птичку Божію“ і „Мужичка“ і багато байок уже з нашого голоса повиучувала. Священну історію знає краще мене. Бувало сидить котре...

Г о р п и н а. Заждіть, ви ще довго думаєте говорити?

К о с т ь. Зараз—зараз... зубрить якогось вірша, а вона піч топить, прислухається: отже й не так. Там треба казати отак і отак—виправляє. Бідкається, що арихметики та геометрії не знає—коли-б каже хоч трішки я була грамотна—я зараз би перейняла, я хоч і не знаю, але бачу, що воно легко. Мене як були вигнали зі школи, то тільки через неї я знов пішов туди. А то був надумав в ковалі йти.

Н а с т я. А за віщо вас виганяли зі школи.

К о с т ь (*сiдає*). Ех, це довго розказувать буде. На вечерні, в олтарі, випив був вина з пляшку, ну директор і сказав мені: (*говорить картаво*) „іди, юноша, на всі чотири — „в моєм виноградникѣ нѣт мѣста плевелам“. Ну, й пішов. Дорогою привабні собі пляни розписую: поступлю в ковалі, куплю мальований кисет для махорки, гармонію куплю. Поки дійшов до дому — про школу геть забув. Але не так воно сталося. Прихожу до дому, в хату не йду, а захожу в кузню...

13.

З комари, розмовляючи, виходять Максим і Пріся

К о с т ь (*побачивши*). О, вони ще тут! а я думав, що ви вже дома.

П р і с я. Я-ж усе вас дожидаю. Ходімо, коли йдете.

К о с т ь. Ось трішки-трішки, докажу.

П р і с я. Цьому, мабуть, краю не буде... (*Стоїть, потім підходить. Де хто сидить, інші стоять*).

К о с т ь. Ну от... захожу в кузню: батько морочиться, саме коло чийогось плуга. Треба сказати вам, що у нас батько людина спокійна, в наші справи не втручається, до самозабуття любить грати у хвильку, і трохи боїться матері. Смокче свою люльку, оглядає щось... А побачив мене і люлька випала із зубів, зрадів: „А, Костянтин Мартинович! — яким це вітром вас?.. Що, мабуть, витурили?“ А сам веселими очима позирає на мене. „Витурили, кажу, тату“. — „Я-ж казав, що воно так і буде. Куди вже з нашою головою лізти в ті науки: там телескопи, мікроскопи всякі“.

14.

З'являється під коморою в білій сорочці, босий заспаний Івасик, сміється.

Н а с т я. Івасик? (*Всі озирються, сміються*).

І чого воно придибало. Іди сли, Івасику. Та ще й бо-
сеньке іди сюди, я візьму тебе на руки, а то ніжки
простудиш. *(Бере на руки)*. Дивіться само придибало,
й не боялось. *(Сміються)*. Ходім, серце, спати я укрию
горненько. *(Хоче нести)*.

І в а с и к. Я не хо!.. *(Пацає ніжками)*.

М а к с и м. Та нехай сидить, поки засне, тоді
однесеш... *(Настуня закутує його, сідає)*.

П р і с я. Ну, швидко ви? А то вже в мене ноги
заболіли.

М а к с и м. Ідїть отуг сядьте.

К о с т ь. Ну, щож тепер, питає батько, будем
кувать? Будем кувать, тату. Але не так зустріла мене
мати. Довідавшись, в чім річ, вона спершу хватилась
за віник, потім за рогача... далі залилася гіркими. Це
ти острамив і мене і себе на увесь світ! Це ж ти
босяком уже будеш до смерти! Всі мені очі вибивати-
муть. Учила — учила та й вивчила. Ні, цього не
буде. Іди сякий-такий, що хочеш роби, а до школи
вертайся. А як не приймуть, то краще назад не при-
ходь. Вигнала мене з хати і двері заперла. Бачу: діло
погане, прогала гармонія, пропав і кисет, треба вер-
таться назад. Взяв тютюну папушу у батька, буханець
хліба, кусок сала... вийняла мені мати із скрині сріб-
ного карбованця, і тільки почало світать, я городами,
щоб ніхто не бачив, подався з села. Було діло після
Великодня, перед екзаменами. Вітер, спека, а я стружу
манівцями.

П р і с я. Доведеться таки сісти. Швидче, Костю!

К о с т ь. Вже скоро, двоє слів і кінець... ну,
днів через пять-шість прихожу до своєї альма мате-
рі. Було саме якесь свято, й товариство сунуло з цер-
кви. Побачили мене, оступили на тротуарі: шум, гвалт.
Аж ссь і директор човгикає з своєю палицею. Розсту-
пились хлопці, і замовкли... Що у вас за гомін? — питає.
Хлопці показують на мене: ось, Коваленко вернувся.

(Настуня хоче тихенько однести Івасика до хати, але той зразу кинувся: „Я не хочу до хати! я не буду спать... (Настуня вертається).

П р і с я. Дай, Настуню, я його вкутаю, а то воно змерзло! *(Бере, обкутує).*

К о с т ь. Я-ж тобі казав, що туг немає тобі місця. А я йому, так по щирости розказую: так і так—вигнала мати з дому; казала, що як не приймете назад, то щоб зовсім не вертався. А-а... от яка в тебе мати,—повеселів чогось, і щож кошубою вона гнала тебе з хати? Рогачами, кажу. Сміється він, дивиться на мене: а я обірваний-обірваний, та змарнілий, насмажений, як пень горілий. Ну, то ти як-же.. всю дорогу пішком і йшов. А хлопці за мене в один голос: пішком двісті верстов пройшов. Не може быть-аж кинувся директор, взяв легенько за ухо: „глупий ти, легкомислений мальчик“.—І повів мене з собою обідать. Ну, а другого дня я вже знову шумів у директоровому виноградникові.

Тепер часом мати хвастається: „коли-б не мати, з гармоникою по базарам волочився б. Хай-же тобі дся фортунисть—і багатим щасливим будь, а мені, щоб тільки теплу піч на старість приготував. Я багато не прошу в тебе“ А я їй: „ось ми хлопці повиростаємо, та збудуємо гуртом золоту піч“. Сміється: може й на поріг, каже, не пустите.

М а к с и м. Це як нам батько під чаркою: учись, сину, не бороню тобі й боронити не буду, з останнього витрачатимусь; помогав тобі і буду помогать, тільки гляди: коли вивчишся, то щоб ти мене змалював зо всією моєю родиною, та й не тоді, коли я плачу, а тоді, коли я співаю.. А далі до людей прищурить око: де там, каже, панів, вража дитина буде писать, панів та генералів, та ще хиба отіх, що голі танцюють, а на батька й фарб пожаліє. Ні, кажу, тату,

змалюю—найдорощих фарб не пошкодую, а батька таки змалюю. Змалюю, на столі поставлю, приберу квітками, панів наскликаю... А подивіться, скажу, пани, якого я батька маю. (*Настуня з соромливим пориванням тулиться до брата, Максим, не озираючись, жалує її*).

П р і с я. Цікаво було б років так через п'ять-шість зійтися, та побачити, що з нас вийде.

К о с т ь. А гарно було б. Замість, скажемо, соромливої нашої Настуні приїздить яка-небудь знаменита оперна співачка.

Н а с т я. (*Соромливо, сердито*). Таке й вигадуйте, я й слухать не хочу.

М а к с и м. Нічого, Настуню, не турбуйся: голос у тебе такий, що послухать буде що... Ти думаєш, що там уже справді співають таки, що й на світі не має, поїдемо в город, то ми їм покажемо селяків.

К о с т ь. Зробім таку умову: через сім років зїхаться нам усім до свого села.

М а к с и м. Поприїздимо усі додому, зберемо усю нашу родину веселу та голосну. Дядька Романа, Ігоря, діда Павлину, дядькову Марусю—вона співає добре, Тихона з сопілкою..

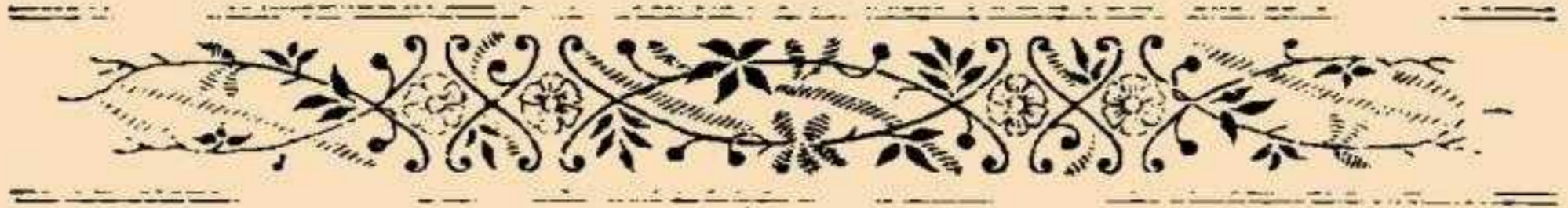
П р і с я. (*Дивиться на Івасика, робить рукою*). А ну тихо: здається задрімав.

М а к с и м (*Тихо*). Тихона з сопілкою...

Розмова зовсім стихає, на дві-три хвилини картину загортає темна завіса.

ΤΡΕΤΙ ΠΙΘΗ

elib.nplu.org

Де раніш сиділи—всі стоять. Іде горяча суперечка.

1.

М а к с и м. І не так було-б шкода,—коли-б казало так чуже, а то живий жаль рве душу, що то-ж своє рідне!

П р і с я. І чого ви хочете, щоб я думала по вашому, чого ви намагаєтесь запрягти мене неодмінно у свій віз.

К о с т ь. Цьому кінця не буде—ось годі бо.

М а к с и м (до П р і с і). Бога ради! ідіть куди хочете, робіть, що знаєте. Я тільки кажу—що жінка, не має од природи національного почуття, немає національної душі... Вона з лехкою душою може насміятися й покинути свій народ,—вона може бути полячкою, жидівкою, німкенею, туркенею, росіянкою—в залежності од того, хто стане їй за мужа. І вона йому скаже: твій Бог—буде моїм Богом, і твій народ—буде моїм народом.

П р і с я (*уперто*). І піде. І скаже. Щож—проти серця не підеш.

М а к с и м (*гаряче*). І що ж за цяця—ваше серце і яка йому ціна тому серцеві!

(Під час суперечки Кость намагається звести на мир, встряє часом в розмову, махає рукою, одходить і знов підступає: „Ось послухайте, що я вам скажу“, „я не розумію, за віщо ви загризлись“. Настя вдумано слухає. Горпина підтримує Прісю. Співають півні).

К о с т ь. Ось годі! ось слухайте! Та слухайте-ж! (*Сіпає за рукав Максима*).

М а к с и м (*сердито*). Що там таке? (*Всі змовкають. Чути півнів*).

К о с т ь. Чуєте?

М а к с и м (*сердито*). Тю на вас, навіжені! Одні не вспіють проспівать, другі починають.

Г о р п и н а. Їй-бо я своєму завтра голову скрочу.

П р і с я. Ой, Господи, хоч би нас хто водою розлиз—ніяк не розчепимось, мов заворожені. (*Рішуче*). Прощавайте

М а к с и м. Ну й уперта ви! (*Сміються*).

П р і с я. З вас теж добра спичка; умієте шпигнутьь...

М а к с и м. Ну—мир!

(*Зразу чути самотній сильний голос*):

Ой не світи, місяченьку,
Не світи нікому,

Тільки світи миленькому,
Як іде до дому.

М а к с и м. Це Марко. (Пауза). Ёй-же-ёй Марко!
(Збиваються в гурт, слухають) З відкіль - же це
він?

(Максим і Пріся стиха, лагідно розмовляють).

2.

Десь зовсім ріденько почали й зразу затихли: „Час до дому“! Мов
крізь сон обізвалась клепачка і змовкла.

Г о л о с ч е р е з у л и ц ю: Христе? Христе? (Па-
уза). Ой леле—Христя вже пішла, а я ще сижу.

— Я зараз, зараз! (Всі слухають, сміються).

(Пісня, увірвалась, стало тихо. Стемніло, ходять
химерні тіні).

Г о р п и н а. Як тихо стало... Мені аж страш-
но чогось іти.

К о с т ь. А дивіться—справді якось немов сум-
но стало... Оце саме, мабуть, всяка мара заворушилась.

М а к с и м (лякає). Дивіться, дивіться: он щось
з—під комори лізе...

(Дівчата полохаються, збиваються до тісного
гурту).

Г о р п и н а. Не лякайте, а то мені страшно до-
дому йти.

К о с т ь. Чуєте - щось немов скаучить? (*Слухають*). Хтось у гурті подає якісь звуки, полохаються.

Г о р п и н а. Щось хвака за коморою!

Н а с т у н я. А мені аж нічогосінько не страшно, ось зараз піду туди (*Іде бравуючи із-за комори біжить, справді злякана*). Ой!..

В с і. Що таке? що?..

Н а с т у н я. Пан... там стоїть.. такий!

В с і. Де, який пан? А ну ходім. (*Ідуть тісним гуртом. Тримаючись один за другого. З темного кутка виходить Тихон, утиканцй зірками*).

Т и х о н. (*Робленим голосом*). Я пан Іван, над всіми скарбами пан... За те, що ви не спали, мого добра доглядали, приніс вам роцот! (*С:є зразу з приполу блискучими трухляками! Всі з реготом кидаються в ростіч, збирають блістки*).

Т и х о н. На що багатий, тим і плачу, не здивуйте.

К о с т ь. Нічого, яка робота, така й заплата.

Г о р п и н а. Що воно? що воно таке?

М а к с и м. Збирай: це Тихонові червінці.

Це Тихонові, зорі...

(*Збирають в траві, милуються*).

Г о р п и н а. Як же ви нас налякали, дядьку! (*Збираються коло Тихона, розглядають його*) Дивіться яке страшне.

Т и х о н. Це колись було, як я ще парубкував ..

М а к с и м. Дядьку Тихоне, а ну розкажіть, як ви впіймали колись відьму.

П р і с я (*Рішуче*). Ех, все одно вже до ранку не розійдемося. Розкажіть, дядьку, добємо ночі до краю.

Т и х о н. То я вже-ж розказував колись.

М а к с и м. Нічого — ще раз розкажіть. Тут не всі чули. (*До останніх*). Це знаєте надзвичайно цікаво...

В с і (*просять*). Роскажіть, Тихоне, розкажіть!

Т и х о н (*думає, розглажує вуси*). Бачте, у нас не так парубкували, як, скажемо, оце й ви гуляєте. Бувало—тільки осмеркне — візьмеш тютюну в кишеню, накинеш кобиняк, що-б, бач, було чим перед світом укутати дівчину й посунеш городами на чужий куток. А ночі любив я темні, зоряні. (*Думає захоплюється. Кость зразу чогось встав, видерся на тин, кудись приглядаючись*). Ех, братці мої мил! Колиб оце мені вернулось те гуляння — правду вам кажу: остався-б голлий і босий, а не зміняв-би його на золоті гори. Отож, кажу, ніч була темна та невидна...

К о с т ь (*тривожно*). А стійте на хвилину. Ну от... дождались... Не даром душа моя чула, що трапиться щось цієї ночі.

В с і. Що? Що там таке?

К о с т ь. Горить!..

— Де? (*Всі біжять до Костя*).

— Тільки—тільки займається.

— А як тихо: й собака не гавкне.

(*Маленька пауза. Червоніє одблиск пожежі. Самотний голос співає*):

Світи, світи, місяченьку,
Та й розбивай хмари...

(Потім відразу змовкає; гукає).

К о с т ь (зіскакує) Ну тепер за мною, гуртом! — Кликать людей! Будить сторожу! — За відра! — (Всі біжать).

Т и х о н (шкандибасє за ними). І я з вами! підождіть і я з вами!

(Відразу озивається десь недалеко сполохана молодь).

— Що там таке? Де пожежа?

— А гукніть у вуличку—там ще не порозходились...

— Гей—Гей! Макаряне!

(Сонне село відразу загомонило молодими, бадьорими голосами).

— Вставайте! горить! пожежа! го-рить!... *(Стукають у вікна. Відразу знявся гомін багатьох голосів. Закалатало враз кілька клепачок).*

3.

П а л а ж к а (Вибігає розхристана). Ой Боже-ж мій! Ой рятуйте! Пропали-ж ми... Тихоне? Тихоне?... — (Бігає по двору). Ой що-ж його робить... Все згорить! — Все добро погорить!.. (Бігає з подушками—не знає де приткнуться. Пожежа розгорається. Людський гомін зростає)...

З а в і с а.

Видавниче Т-во
„КРИНИЦЯ“
Київ, Нестерівська 27.

A 745511р

ЦІНА 60 Коп.

Январь 1918.